

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELERİN GELİŞİM DÖNEMLERİ VE BÖLGELERE GÖRE ÜNİVERSİTE, ÖĞRETİM ELEMANI, ÖĞRENCİ DAĞILIMLARI¹

DEVELOPMENT PERIODS OF UNIVERSITIES IN TURKEY AND DISTRIBUTION OF UNIVERSITY, FACULTY AND STUDENT BY REGION

Dr. Zühal DİLER

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
zuhal_5252@hotmail.com
İstanbul / Türkiye
ORCID: 0000-0002-0028-3085

Prof. Dr. Ayşe Nur TİMOR

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, atimor@istanbul.edu.tr
İstanbul / Türkiye
ORCID: 0000-0001-8523-150X

ÖZET

Üniversitelerin kuruldukları şehirler üzerinde eğitimin yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel, mekânsal ve demografik alanlarda gelişmişlik düzeylerini artırdıkları bilinmektedir. Yapmış oldukları bu katkılar neticesinde yükseköğretim kurumlarının misyonları da değişime uğramıştır. Ülkemizde üniversitelerin kurulmaya başladığı tarih olan 1950'lerden günümüze kadar geçen süreçte bölgelerarası dengeli dağılım ön planda tutulmuştur. 1992 tarihinden itibaren yaşanmaya başlanan hızlı üniversiteleşme süreci, 2006-2008 yılları arasında kurulan 41 devlet üniversitesi ile doruk noktasına ulaşmıştır. Özellikle 2006 yılından sonra "her ile bir üniversite" sloganı ile açılan üniversitelerin genellikle Anadolu'daki şehirlerde kurulması ile beraber bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının azalmaya başladığı söylenebilmektedir. 2010 sonrası dönemde üniversitelerde yaşanmaya devam eden artış 2018 yılında 20 üniversitenin kurulması ile devam etmiştir. Çalışmamızda üniversiteler kuruldukları dönemlere göre incelenmiş, bölgelere göre üniversite dağılımları, öğretim elemanı dağılımları ve öğrenci dağılımları ortaya konmuştur. Yapılan çalışmada izlenen yol ve yöntem olarak öncelikle konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca çalışmada kullanılan veriler Yükseköğretim Kurulu'nun verilerinden faydalanılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üniversiteler; Üniversitelerin bölgelere dağılımı, Dönemlere göre üniversite sayıları

¹ Bu çalışma, Dr. Zühal DİLER 'in doktora tezinden üretilmiştir.

ABSTRACT

It is known that universities increase their level of development in economic, social, cultural, spatial and demographic fields as well as education in the cities where they are established. As a result of these contributions made by universities, the missions of higher education institutions have also changed. In our country from the 1950s, since universities started to become established up to the present, the balanced distribution between regions has been kept in the foreground. The rapid universityization process, which began in 1992, reached its peak in 41 state universities established between 2006-2008. Especially after 2006, universities were established with the slogan of "a university for every city". The increase in universities in the post 2010 period continued, with the establishment of 20 universities in 2018. It can be said that with the establishment of universities in Anatolian cities, the development gap between the regions began to decrease. In our study, universities were examined according to the periods they were founded, according to the regions, the distribution of universities, teaching staff and student distributions were revealed. In this study, first of all, literature review was done. In addition, the number of universities used in the study and the number of academic staff and students were analyzed using the Council of Higher Education. Data on the regional distribution of universities were obtained from the Turkish Statistical Institute.

Keywords: Universities, distributions of universities by regions, number of universities by semester

1. GİRİŞ

Günümüz modern üniversitelerin kökenlerinin Orta Çağ Avrupa'sına dayandığı bilinmekle beraber, yükseköğretim kurumlarının tarihi ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar Roma Dönemi'ndeki hukuk öğrenimine dayandığını savunurken bazıları ise Eflatun'un Academia'sına dayandığını iddia etmektedirler. Kesin olarak bilinen ise tarihte başlangıç noktası hangi dönem ile başlamış olursa olsun, yükseköğretim kurumlarının içinde buldukları döneme, kültürel ve sosyal yapıya, ekonomik koşullara göre farklılıklar gösterdikleridir (Gürüz, 2001; Versan, 1988, aktaran, Erdem, 2006).

19.yüzyılda ortaya çıkan Endüstri Devrimi ile toplumun hemen hemen her kesiminde farklılıklar yaşanmıştır. Yaşanan devrim ile kırlarda yaşayan insanların kentlere göç etmeye başladıkları görülmektedir. Bilimsel araştırmaların artması bir yandan üniversitelere olan ilginin artmasına diğer yandan da üniversitelerin köklü değişiklikler yaşamasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında üniversitelerin gelişmelerinin ve büyümelerinin hız kazandığı görülmektedir. Bu dönemde üniversiteler, devlete ve endüstriye daha çok hizmet vermeye başlamışlardır. Kamu hizmetlerinde üniversiteler daha aktif rol almaya başlarken, savunma, sağlık, enerji geliştirme, uzay programları, ekonomik büyüme gibi konularda araştırma eğilimleri de artmıştır. 20.yüzyıl, geçmişten günümüze elde edilen tüm kazanımların biriktirilerek, homojen bir şekilde ortaya konulduğu yıllar olmuştur. Bu yüzyılın üniversitelerinin üstlendiği beş tane misyon belirlenmiştir. Bunlar; eğitim, araştırma, ulusallaşma, demokratikleşme ve kamu hizmeti olarak sıralanmaktadır (Antalyalı, 2008).

Ülkemizde Cumhuriyet'in kurulmasından sonra yükseköğretimde, yapılan reformlar ve alınan kararlar ile ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir. Öncelik olarak İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerde ilk üniversiteler görülmeye başlanmıştır. İlerleyen yıllarda gelişmiş şehirlerin yanı sıra gelişmekte olan şehirlerde kurulmaya başlayan üniversiteler, öğrencilerin yükseköğretim eğitimi almasının dışında şehirlerin ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda gelişmesi gözetilerek yerini almaya başlamıştır. Yeni kurulan bu üniversitelerin mevcut olan bölgelerarası eşitsizliği dengelemesi beklenmektedir.

Gerçekleştirmiş olduğumuz çalışmamızda üniversitelerin kurulmaya başladığı tarih itibari ile yıllara göre gelişim süreçleri incelenmiştir.

Belirli dönemlerde yaşamış oldukları değişimler göz önünde bulundurularak bu süreç dönemler halinde ele alınmıştır. Ayrıca üniversitelerin, öğretim elemanı sayılarının ve öğrencilerin bölgelere göre dağılımları ortaya konmuştur.

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Türkiye’de bölgelere göre üniversite dağılımlarının incelendiği bu çalışmada, üniversitelerin kuruldukları yıllara göre dönemlere ayrılması, kuruldukları şehirler ve bölgelere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Üniversitelerin kurulmuş oldukları şehir seçiminde etkili olan faktörler ve bu şehirlerin etki ettikleri bölgeler irdelenmiştir.

Kurulan üniversiteler ile birlikte, şehirlerin nüfuslarının artması, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda canlanması, şehrin gelişip zenginleşmesi ve bölgeler arasındaki farkların bu vesile ile kapanmaya başlaması gibi gelişmeler çalışma konumuzun belirlenmesinde etkili olmuştur. Bu yönü ile yapılan çalışmanın literatüre katkıda bulunması beklenmektedir.

Üniversiteler sayesinde bazı şehirlerin çekim merkezi haline gelmesi nüfusun ülke genelinde bir nebze de olsa dengeli dağılımına, o bölgelerdeki yatırımların ve kaynak teminlerinin artmasına ve bunların sonucunda da bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azalmasına neden olmaktadır. Bu anlamda her şehirde üniversite bulunması önemlidir.

Çalışmamızda ayrıca bölgelere göre üniversite dağılımının yanı sıra öğretim elemanı ve öğrencilerin de dağılımları incelenmiştir. Bu dağılımların incelenmesi ve çalışmanın gerçekleştirilmesinde Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) resmi rakamları kullanılmıştır. Elde edilen verilerden oluşturulan dağılım haritaları ArcGIS programı ile hazırlanmıştır.

3. BULGULAR

3.1.TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELERİN GELİŞİM SÜRECİ

Ülkemizde günümüz üniversitelerinin temeli 19.yüzyılda oluşmaya başlamış, Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra da kurulmaya devam etmiştir. Cumhuriyet’in kurulmasından sonra yükseköğretimde, yapılan reformlar ve alınan kararlar ile ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir.

Batı tarzı ilk yükseköğretim kurumlarımız, Osmanlı Donanması’nın Çeşme önlerinde Rus Donanması’ndan aldığı ağır yenilginin ardından 1773’te kurulan Mühendishane-i Berri Hümayun ile 1796 yılında kurulan bugünkü İstanbul Teknik Üniversitesi’nin temelini oluşturan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun ‘dur. Dolayısıyla ilk yükseköğretimin temelleri eğitim alanından önce askeri alanda atılmıştır denilebilir (Özer, 2012). Açılan bu okullardaki amaç öğrencilere belirli alanlarda uzmanlık kazandırmaktır. 1827’de hekim yetiştirmek üzere kurulan Tıphane-i Amire, 1834’te subay ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan Mekteb-i Harbiye, 1859’da Tanzimat’ın yeni sistemini yönetecek elemanları yetiştirmek için kurulan Mekteb-i Mülkiye, 1878’de açılan Hukuk Mektebi, 1882’de açılan Ticareti Mektebi Ali’si, 1882’de Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane bu amaçla kurulmuştur.

Tanzimat Dönemi’nde modern yüksekokullar açılmaya çalışılmış, ancak özünde medreselere dayanan sistemler beklentiyi karşılamayınca, 1846 yılında İstanbul’da bir üniversite açılmasına karar verilmiştir (Namal & KaraKök, 2011). Çeşitli nedenlerden dolayı üniversitenin açılması gecikmiş, ancak 1863 yılında İstanbul’da Darülfünun açılmış, bazı dönemlerde kapanmış ve farklı isimlerde tekrar açılmıştır (Kılıç, 1999). Ekim 1919 Nizamnamesi ile “ilmi muhtariyete” kavuşan Darülfünuna 1924 yılında tüzel kişilik tanınmıştır (Sargın, 2006).

3.2.CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE ÜNİVERSİTELER

Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim alanında başlatılan eğitim seferberlikleri ve alınan radikal kararlar sonucunda, üniversiteler belirli dönemlerde değişim süreci yaşamışlardır. 1933 yılında yapılan ilk üniversite reformu, 1946 yılında yapılan ikinci üniversite reformu ve 1982 yılında kurulan Yüksek Öğretim Kurulu ile yükseköğretim tarihinde önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bu bölümde üniversitelerin bölgelere ve yıllara göre kuruluş ve gelişme dönemleri incelenmiştir.

3.2.1. 1923-1950 Döneminde Üniversiteler

Cumhuriyet'in ilanından sonra her alanda uygulamaya konulan reformlar, eğitim sistemi için de geçerli olmuştur. 1932 yılında Cenevre Üniversitesi'nden getirilen A.Malche Darülfünun ile ilgili bir rapor hazırlamış ve Atatürk bu rapor doğrultusunda Darülfünun' un yeniden yapılandırılması ve çağdaş bir görünüme kavuşmasını sağlamıştır. Bu rapor ile yükseköğretim sisteminde ilk değişiklik yapılmıştır ve 18 Kasım 1933 yılında 2253 sayılı yasa ile Darülfünun' un yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. 1933 Üniversite Reformu'nun ilk ve köklü bir çalışma olması açısından Cumhuriyet tarihinde ayrı bir yeri ve önemi vardır (Namal & KaraKök, 2011). Ayrıca bu dönem içerisinde 1944 yılında çıkarılan 4916 sayılı yasa ile Yüksek Mühendis Okulu (Berri-i Hümayun), İstanbul Teknik Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür (Tekeli, 2010).

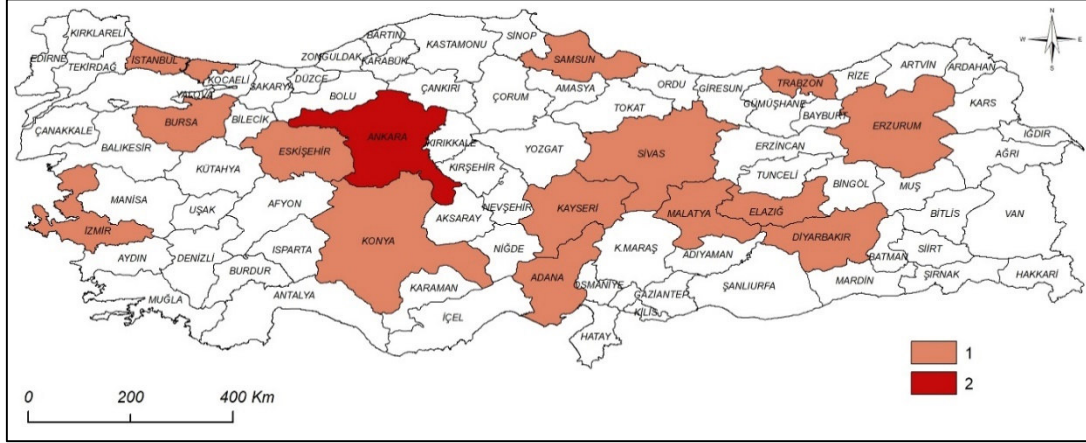
Bu iki üniversitenin kurulmasının ardından 1946 yılında çıkarılan 4936 sayılı "Üniversiteler Kanunu" ile Ankara Üniversitesi kurulmuştur (Sargin, 2006). Ankara'da bulunan değişik fakülteler de Ankara Üniversitesi çatısı altında toplanmıştır (Tekeli, 2010) (Şekil 1).

Şekil 1: Türkiye'de 1923-1950 Yılları Arasında Kurulan Üniversitelerin Kurulduğu İller ve Sayıları

3.2.2. 1950-1980 Döneminde Üniversiteler

1950-1980 döneminde Türkiye'deki üniversitelerin gelişim sürecine bakıldığında, 1955 yılında Karadeniz Bölgesi ilk üniversitesine Trabzon'da kurulan Karadeniz Teknik Üniversitesi ile kavuşurken, Ege Bölgesi'nde açılan ilk üniversitenin İzmir'de kurulan Ege Üniversitesi olduğu görülmektedir. İç Anadolu Bölgesi'nde ise 1956 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrenci almaya başlamıştır. Doğu Anadolu Bölgesi ise ilk üniversitesine 1957 yılında Erzurum'da kurulan Atatürk Üniversitesi ile kavuşmuştur. İç Anadolu Bölgesi'nde 1967 yılında Ankara'da Hacettepe Üniversitesi açılmış, Marmara Bölgesi'nde 1971 yılında İstanbul'da Robert Koleji Boğaziçi Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür. 1973 yılında Adana'da kurulan Çukurova Üniversitesi Akdeniz Bölgesi'nin ilk üniversitesidir. Yine aynı yıl Diyarbakır'da kurulan Dicle Üniversitesi ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kurulan ilk üniversite özelliğini taşımaktadır. Ayrıca 1973 yılında Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi açılmıştır. Böylece Cumhuriyet'in 50. yılında Türkiye'deki toplam üniversite sayısı 12 olmuş ve ülkenin her bölgesinde en az bir üniversite açılmıştır (Şekil 2).

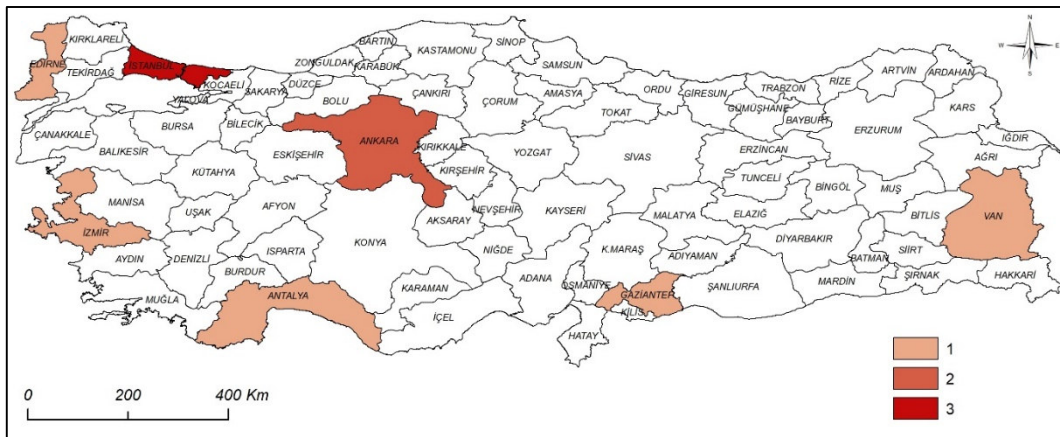

Şekil 2: Türkiye’de 1950-1980 Yılları Arasında Kurulan Üniversitelerin Kurulduğu İller ve Sayıları

1974 yılında Sivas’ta Cumhuriyet Üniversitesi kurulmuştur. 1975 yılında ülke genelinde beş üniversitenin daha kurulmuş olduğu görülmektedir: Bursa’da Uludağ Üniversitesi, Elazığ’da Fırat Üniversitesi, Konya’da Selçuk Üniversitesi, Malatya’da İnönü Üniversitesi ve Samsun’da Ondokuz Mayıs Üniversitesi. 1978 yılında ise Kayseri’de Erciyes Üniversitesi kurulmuştur.

3.2.3. 1980-1990 Döneminde Üniversiteler

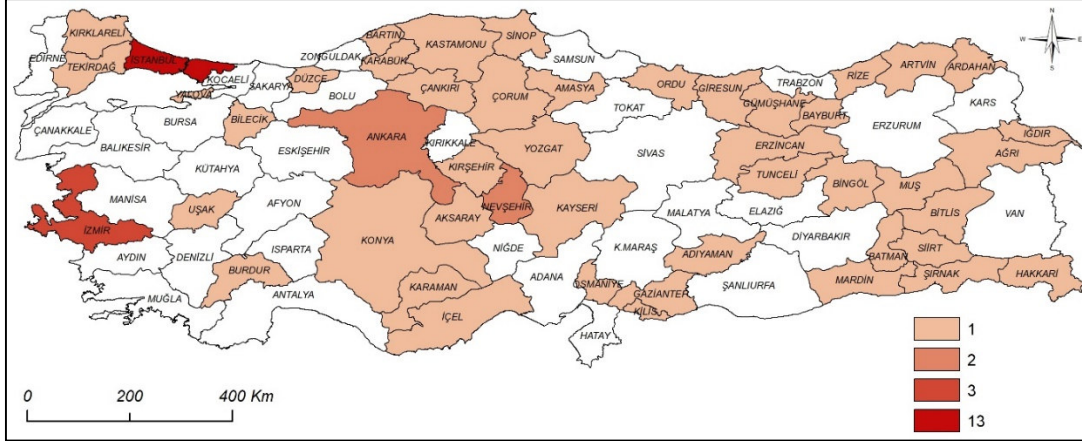
1950-1980 döneminin ardından, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile yeni düzenlemeler getirilmiştir. Getirilen düzenlemeler üniversite reformu alanında yapılan köklü değişiklikler üzerinde gerçekleşmiş olup, Türk yükseköğretim tarihi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. 1982 yılında 41 sayılı kanun hükmünde kararname ile aynı günde 8 üniversite kurulmuştur. Ankara’da Gazi Üniversitesi, İzmir’de Dokuz Eylül Üniversitesi, İstanbul’da Yıldız Teknik Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Mimar Sinan Üniversitesi gibi büyükşehirlerde kurulan üniversitelerin alt yapısı hazır olan şehirlerde kurulduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, Van’da kurulan Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edirne’de kurulan Trakya Üniversitesi ve Antalya’da kurulan Akdeniz Üniversitesi de orta büyüklükteki şehirlerde kurulan üniversiteler olarak önem taşımaktadır (Sargın, 2006).

Şekil 3: Türkiye’de 1980-1990 Yılları Arasında Kurulan Üniversitelerin Kurulduğu İller ve Sayıları

Bu üniversitelerin bölgesel dağılımı incelendiğinde, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Ardahan, Hakkâri ve Iğdır'da, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Şırnak'ta, Karadeniz Bölgesi'nde Bartın, Bayburt ve Gümüşhane'de, Marmara Bölgesi'nde Yalova'da kuruldukları görülmektedir. Böylece Türkiye'de "her şehirde bir üniversite" sloganı hayata geçirilmiştir. Ayrıca 2008 yılında İstanbul'da vakıf üniversitesi olan Kemerburgaz, Şehir ve Piri Reis Üniversiteleri ve İstanbul Kavram Meslek Yüksekokulu kurulmuştur.

Şekil 5: Türkiye'de 2000-2010 Yılları Arasında Kurulan Üniversitelerin Kurulduğu İller ve Sayıları

2009 yılına bakıldığında, İstanbul'da vakıf üniversitesi olarak Ayvansaray, Medipol, Yeni Yüzyıl, Nişantaşı Üniversiteleri ile Avrupa Meslek Yüksek Okulu kurulmuştur. Ayrıca İstanbul'un yanı sıra farklı şehirlerde de vakıf üniversiteleri yer almaya başlamıştır. Ankara'da TED Üniversitesi, Kayseri'de Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Konya'da KTO (Konya Ticaret Odası) Karatay Üniversitesi, Mersin'de Toros Üniversitesi bu dönemde kurulan diğer vakıf üniversiteleridir (Şekil 5).

3.2.6. 2010 Sonrası Dönemde Üniversiteler

2010-2021 yılları arasında 35 devlet üniversitesi, 35 vakıf üniversitesi ve 4 vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere toplamda 74 üniversite kurulmuştur. Özellikle 2018 yılından sonra 4'ü vakıf üniversitesi olmak üzere 20 yeni üniversite kurulmuştur. Bu tarihte yeni kurulan ve mevcut üniversitelerden bölünerek kurulan üniversiteler; Gaziantep Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Konya Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Samsun Üniversitesi, Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Tarsus Üniversitesi, Trabzon Üniversitesi, Kayseri Üniversitesi, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi'dir. Açılan dört yeni vakıf üniversitesi ise; Ankara Medipol Üniversitesi, İstanbul Atlas Üniversitesi, Semerkand Bilim ve Medeniyet Üniversitesi, İzmir Tınaztepe Üniversitesi'dir.

Tablo 1: Kapatılan Vakıf Üniversiteleri

Üniversite adı	Tür	İl	Bölge	Kuruluş	Kapanış
Bursa Orhangazi Üniversitesi	Vakıf	Bursa	Marmara Bölgesi	2011	2016
Canik Başarı Üniversitesi	Vakıf	Samsun	Karadeniz Bölgesi	2010	2016
Fatih Üniversitesi	Vakıf	İstanbul	Marmara Bölgesi	1996	2016
Gediz Üniversitesi	Vakıf	İzmir	Ege Bölgesi	2008	2016
İpek Üniversitesi	Vakıf	Ankara	İç Anadolu Bölgesi	2011	2016
İzmir Üniversitesi	Vakıf	İzmir	Ege Bölgesi	2007	2016
Melikşah Üniversitesi	Vakıf	Kayseri	İç Anadolu Bölgesi	2008	2016
Mevlâna Üniversitesi	Vakıf	Konya	İç Anadolu Bölgesi	2009	2016
Murat Hüdavendigâr Üniversitesi	Vakıf	İstanbul	Marmara Bölgesi	2012	2016
Selahattin Eyyubi Üniversitesi	Vakıf	Diyarbakır	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	2013	2016
Şifa Üniversitesi	Vakıf	İzmir	Ege Bölgesi	2010	2016
Süleyman Şah Üniversitesi	Vakıf	İstanbul	Marmara Bölgesi	2010	2016
Turgut Özal Üniversitesi	Vakıf	Ankara	İç Anadolu Bölgesi	2009	2016
Zirve Üniversitesi	Vakıf	Gaziantep	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	2009	2016
Kanuni Üniversitesi	Vakıf	Adana	Akdeniz Bölgesi	2013	2016
İstanbul Şehir Üniversitesi	Vakıf	İstanbul	Marmara Bölgesi	2008	2020

Kaynak: YÖK, 2021

3.3. TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELERİN BÖLGESEL DAĞILIMI

Türkiye'de üniversitelerin bölgesel dağılımına bakıldığında, genel olarak Marmara Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bunun temel nedeni, İstanbul ve Ankara gibi iki büyük şehrin bu bölgelerde yer almasıdır. Bu iki şehir nüfus, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, altyapı, istihdam yapısı gibi özellikleri ile Türkiye'nin önde gelen şehirleri olmalarının yanı sıra ülkedeki ilk üniversitelerin kurulduğu şehirler olma özelliğine de sahiptirler. Bahsedilen özelliklerinden dolayı başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde vakıf üniversitelerinin sayısı her geçen gün artmaktadır. Günümüzde yalnızca İstanbul'da 45'i vakıf ve 13'ü devlet olmak üzere toplam 58 üniversite ile 4 vakıf meslek yüksekokulu bulunmaktadır (Şekil 7).

Tablo 3: Türkiye’de Türlerine Göre Üniversitelerin Bölgesel Dağılımı

Bölge	Devlet Üniversitesi	Vakıf Üniversitesi	Vakıf Meslek Yüksekokulu	Toplam
Marmara Bölgesi	27	45	4	76
İç Anadolu Bölgesi	27	18	-	45
Karadeniz Bölgesi	20	1	-	21
Akdeniz Bölgesi	14	5	-	19
Ege Bölgesi	15	3	-	18
Doğu Anadolu Bölgesi	16	0	1	17
Güney Doğu Anadolu B.	10	2	-	12
TOPLAM	129	74	5	208

Kaynak: YÖK, 2021

İç Anadolu Bölgesi sahip olduğu 45 üniversite ile Marmara Bölgesi’ni takip etmektedir. Bölgede bulunan üniversitelerin 27’si devlet, 18’i vakıf üniversitesidir. İç Anadolu Bölgesi’nde bulunan 45 üniversitenin 19’u yani %42’si Ankara’da bulunmaktadır; bunların 8’i devlet, 14’ü ise vakıf üniversitesidir. İç Anadolu Bölgesi’nde birden fazla üniversite bulunan şehirlere bakıldığında, 5 üniversite ile Konya, 3 üniversite ile Kayseri, 3 üniversite ile Eskişehir ve yine 2 üniversite ile Nevşehir ve Sivas şehirlerinin sıralandığını görülmektedir. İç Anadolu Bölgesi’nde bulunan Çankırı, Karaman, Niğde, Yozgat, Aksaray, Kırşehir, Kırıkkale şehirlerinde ise birer devlet üniversitesi bulunmaktadır.

Karadeniz Bölgesi, sahip olduğu üniversite sayısına bakıldığında, 21 üniversite ile Türkiye’de üçüncü sırada yer almaktadır. Karadeniz Bölgesi’nde bulunan üniversitelerin 20’si devlet, 1 tanesi ise vakıf üniversitesidir. Trabzon’da 2 devlet üniversitesi ve 1 vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 3 üniversite bulunmaktadır. Samsun’da 2, Zonguldak, Rize, Kastamonu, Bartın, Sinop, Bayburt, Karabük, Bolu, Ordu, Çorum, Düzce, Artvin, Tokat, Giresun, Amasya, Gümüşhane şehirlerinde birer devlet üniversitesi bulunmaktadır.

Akdeniz Bölgesi 19 üniversite ile dördüncü sırada gelmektedir. Bu bölgede bulunan üniversitelerin 14’ü devlet, 5’i ise vakıf üniversitesidir. Ayrıca bölgedeki 16 üniversitenin 5’i, diğer bir ifadeyle %33’ü Antalya’da yer almaktadır; bunların 2’si devlet, 3’ü vakıf üniversitesidir. Bölgedeki diğer şehirlere bakıldığında, Mersin’de 1 devlet üniversitesi ve 2 vakıf üniversitesi, Adana ve Hatay’da 2’şer devlet üniversitesi, Osmaniye, Burdur, Isparta, Kahramanmaraş şehirlerinde de 1’er devlet üniversitesinin bulunduğu görülmektedir.

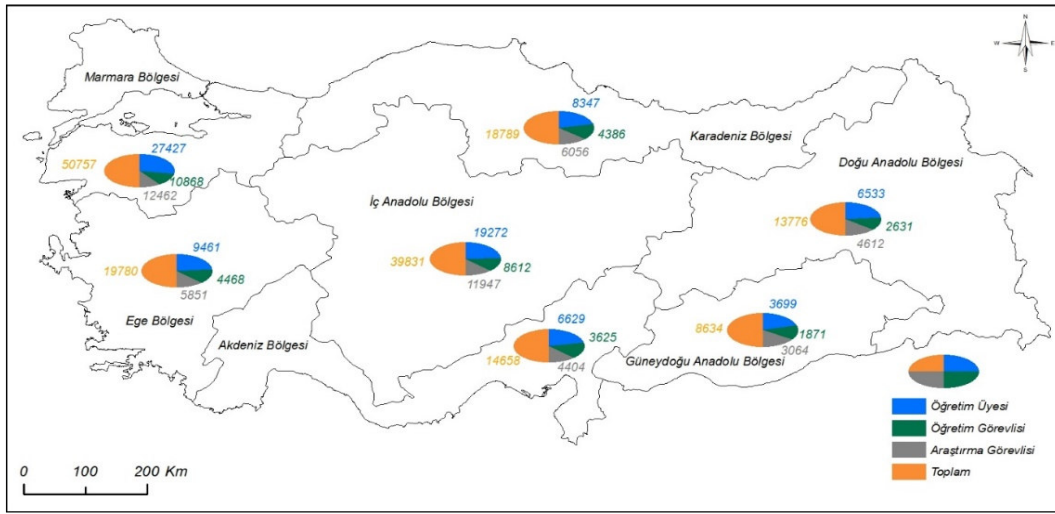
Ege Bölgesi 18 üniversiteye sahiptir. Bunların 15’i devlet, 3’ü ise vakıf üniversiteleridir. Bölgede bulunan toplam üniversite sayısının %53’ü İzmir’de yer almaktadır. İzmir’deki üniversitelerin 6’sı devlet, 3’ü vakıf üniversitesidir. Bölgedeki diğer şehirlere baktığımızda Afyon’da 2, Aydın, Muğla, Manisa, Denizli, Uşak, Kütahya şehirlerinde 1’er devlet üniversitesi bulunduğu görülmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi’ne bakıldığında, 16 üniversitenin bulunduğu ve tümünün devlet üniversitesi olduğu görülmektedir. Bölgede yalnızca Erzurum 2 üniversiteye sahiptir. Iğdır, Tunceli, Malatya, Bingöl, Ardahan, Bitlis, Kars, Elâzığ, Muş, Erzincan, Van, Ağrı, Hakkâri şehirlerinde ise birer devlet üniversitesi bulunmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde 12 üniversite bulunmaktadır. Bölgede bulunan üniversitelerin 10’u devlet, 2’si ise vakıf üniversitesidir. Gaziantep’te 1 devlet ve 2 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Batman, Siirt, Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa, Şırnak, Adıyaman, Kilis şehirlerinde ise 1’er devlet üniversitesi bulunduğu görülmektedir (Tablo 3).

3.4.TÜRKİYE’DE ÖĞRETİM ELEMANLARININ BÖLGESEL DAĞILIMI

Türkiye’de toplam akademik personel sayısı 2019 yılı itibari ile 179.685 olarak belirlenmiştir. Akademik personel sayısının bölgelere göre dağılımı incelendiğinde, Marmara Bölgesi’nin 54.966 akademik personel ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Marmara Bölgesi’ni sırasıyla takip eden bölgeler; sahip olduğu 42.932 akademik personel ile İç Anadolu Bölgesi, 21.387 akademik personel ile Ege Bölgesi ve 21.030 akademik personel ile Karadeniz Bölgesi’dir. Daha sonra 16.036 akademik personel ile Akdeniz Bölgesi, 14.706 akademik personel ile Doğu Anadolu Bölgesi ve 8.628 akademik personel ile de Güneydoğu Anadolu Bölgesi gelmektedir. Elde edilen akademik personel verileri Yükseköğretim Kurulu’nun veri tabanından elde edilmiş olup, bölgesel dağılımları incelenirken devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri ve vakıf meslek yüksekokullarının toplamı göz önünde bulundurulmuştur.

Şekil 8: Türkiye’de Akademik Personel Sayısının Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgelere göre değerlendirme yaptığımızda ilk sırada yer alan Marmara Bölgesi’nde 54.966 akademik personelin 29.942’si öğretim üyesi unvanını taşımaktadır. Öğretim üyesi kadrosunun ise 10.533’ü profesör, 5.474’ü doçent, 13.935’i ise doktor öğretim üyesidir. Bölgede 13.944 araştırma görevlisi, 11.080 öğretim görevlisi bulunmaktadır (Şekil 8).

Tablo4: Türkiye’de Öğretim Üyelerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge	Toplam Öğretim Üyesi	Profesör	Doçent	Dr. Öğretim Üyesi
Marmara Bölgesi	29.942	10.533	5.474	13.935
İç Anadolu Bölgesi	21.120	8.413	4.161	8.546
Ege Bölgesi	10.406	3.735	2.306	4.365
Karadeniz Bölgesi	9.658	2.335	2.071	5.252
Akdeniz Bölgesi	7.498	2.577	1.447	3.474
Doğu Anadolu Bölgesi	7.318	1.973	1.560	3.785
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	3.906	996	759	2.151
TOPLAM	89.848	30.562	17.778	41.508

Kaynak: YÖK, 2021

Ülkemizde en fazla akademik personele sahip ikinci bölge olarak İç Anadolu Bölgesi gösterilebilir. Bölgede bulunan 42.932 akademik personelin 21.120'si öğretim üyesi unvanına sahiptir. Öğretim üyesi kadrosunun 8.413'ü profesör, 4.161'i doçent, 8.546'sı doktor öğretim üyesi unvanına sahiptir. Ayrıca bölgede 12.859 araştırma görevlisi ve 8.953 öğretim görevlisi bulunmaktadır.

Ege Bölgesi 21.387 akademik personel ile üçüncü sırada gelmektedir. Bölgede bulunan akademik personelin 10.406'sı öğretim üyesi unvanına sahiptir. Yine bu kadronun da 3.735'i profesör, 2.306'sı doçent, 4.365'i doktor öğretim üyesi unvanına sahiptir. Ayrıca bölgede 6.252 araştırma görevlisi, 4.729 öğretim görevlisi bulunmaktadır.

Karadeniz Bölgesi'nde toplam 21.030 akademik personel bulunmaktadır. Bu akademik personelin 9.658'i öğretim üyesi unvanına sahiptir. Öğretim üyesi kadrosu içerisinde 2.335 profesör, 2.071 doçent, 5.252 doktor öğretim üyesi bulunmaktadır. Ayrıca 6.476 araştırma görevlisi, 4.896 öğretim görevlisi bulunmaktadır. Bölge, ülke genelinde akademik personel dağılımında dördüncü sırada gelmektedir.

Akdeniz Bölgesi'ne bakıldığında ise 16.036 akademik personelin bulunduğu görülmektedir. Bulunan akademik personelin 7.498'i öğretim üyesi unvanına sahiptir. Öğretim üyesi kadrosunun, 2.577'si profesör, 1.447'si doçent, 3.474'ü doktor öğretim üyesinden oluşmaktadır. Ayrıca Akdeniz Bölgesi'nde 4.608 araştırma görevlisi, 3.930 öğretim görevlisi bulunmaktadır. Bölge, akademik personel dağılımında Türkiye genelinde beşinci sıradadır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise 14.706 akademik personel bulunmaktadır. 7.318'i öğretim üyesi unvanına sahiptir. Öğretim üyesi kadrosunun 1.973'ü profesör, 1.560'ı doçent, 3.785'i doktor öğretim üyesi unvanını taşımaktadır. Bölgede 4.513 araştırma görevlisi, 2.875 öğretim görevlisi bulunmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi, bölgeler arası sıralamada altıncı sırada yer almaktadır.

Akademik personel sayısı bakımından son sırada yer alan Güneydoğu Anadolu Bölgesi 8.628 akademik personel ile en az akademik personele sahip bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Akademik personelin 3.906'sı öğretim üyesi unvanını taşımaktadır. Öğretim üyesi kadrosunun, 996'sı profesör, 759'u doçent, 2.151'i doktor öğretim üyesi unvanını taşımaktadır. Ayrıca bölgede 2.896 araştırma görevlisi, 1.826 öğretim görevlisi bulunmaktadır (Tablo 4).

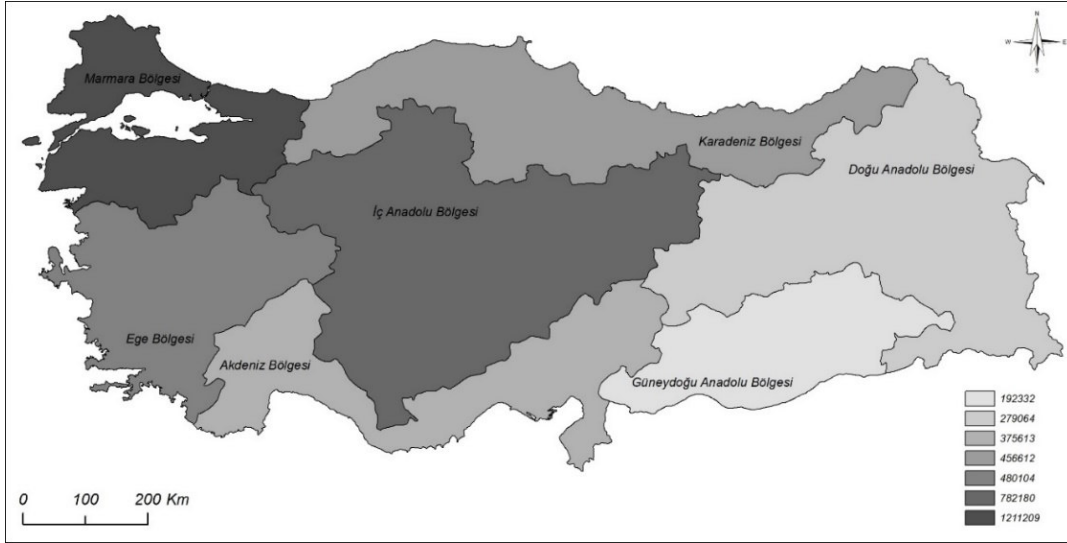
3.5.ÖĞRENCİLERİN BÖLGESEL DAĞILIMI

2020-2021 yılı verilerine göre Türkiye'de toplam 8.240.997 üniversite öğrencisi bulunmaktadır. Bu öğrencilerin 4.359.034'ü açık öğretim, 3.241.071'i birinci öğretim, 560.223'ü ikinci öğretim, 80.669'u uzaktan öğretim öğrencileridir.

Bölgelere göre öğrenci dağılımları incelendiğinde ilk sırada sahip olduğu %38'lik öğrenci oranı ile Marmara Bölgesi'nin yer aldığı görülmektedir.² En fazla öğrenci sayısına sahip ikinci bölge ise sahip olduğu %21'lik oran ile İç Anadolu Bölgesi'dir. Üçüncü sırada %12,5 öğrenci oranı ile Ege Bölgesi'nin yer aldığı görülmektedir. Diğer bölgeler ise sahip oldukları öğrenci oranlarına göre sırasıyla; Karadeniz Bölgesi %12, Akdeniz Bölgesi %9,6, Doğu Anadolu Bölgesi %7,4 ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi %4,7 şeklinde devam etmektedir.³

² Açık öğretim öğrenci sayılarının dâhil edilmediği bir toplamdan bahsedilir.

³ Türkiye'deki toplam öğrenci sayısı kadar öğrenci sayısına sahip olan açık öğretim programındaki öğrenciler, bölgelerdeki diğer öğrenci sayılarına dâhil edildiğinde bu sıralamanın değiştiği görülmektedir.

Şekil 9: Türkiye’de Öğrenci Sayısının Bölgelere Göre Dağılımı

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde temeli 19. yüzyılda oluşmaya başlamış olan üniversiteler, Cumhuriyetin ilanından sonra, yaşadıkları değişim ve gelişim süreçleri neticesinde dönemler halinde ele alınmıştır. 1923-1950 döneminde sadece büyükşehirlerde kurulmaya başlanan İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi gibi üniversiteler yer almaktadır.

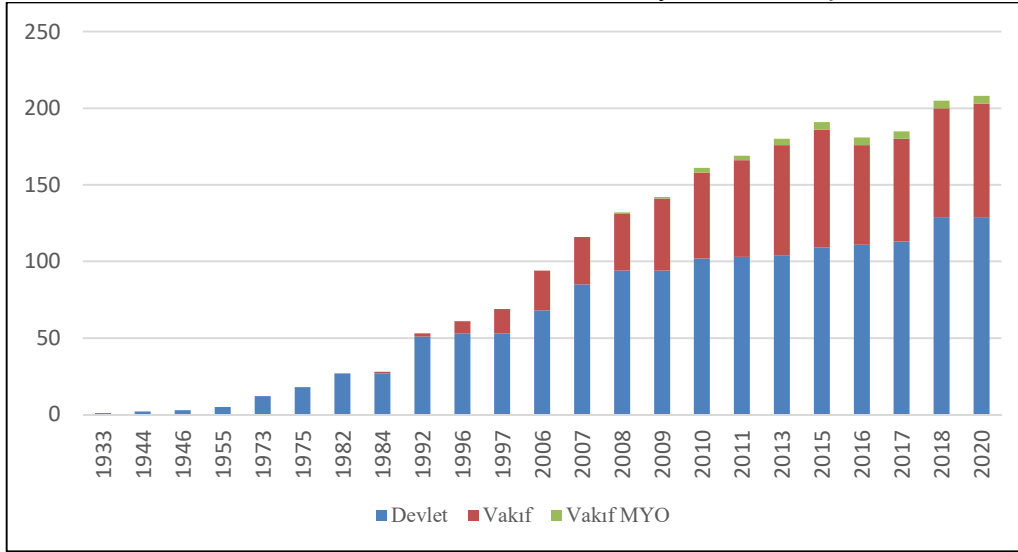
1950-1980 dönemine bakıldığında, İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerin yanı sıra daha az gelişmiş olan bölgelerde ve orta büyüklükteki şehirlerde de üniversitelerin yer almaya başladığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak, üniversitelerin kuruldukları şehirlerin gelişmişlik düzeylerini artırmaya başlayıp, gelişmiş şehirler ile aralarındaki sosyo- ekonomik ve kültürel farkın kapanmasında önemli role sahip olmaya başladıkları söylenebilmektedir.

1980-1990 döneminde, 2547 Yükseköğretim Kanunu ile birlikte üniversiteler üzerinde köklü değişikliklerin yapıldığı bir dönem olmuştur.

1990-2000 dönemi vakıf üniversiteleri açısından ayrı bir önem taşımaktadır. 1994 yılından sonra bu dönemde kurulan üniversitelerin tamamı vakıf üniversitesidir. Vakıf üniversitelerinin kuruldukları şehirler incelendiğinde ise, neredeyse tamamının Ankara ve İstanbul’da kuruldukları görülmektedir. 2000-2010 dönemi için, Türkiye’de her ilde bir üniversite kazandırılmaya ilişkin sürdürülen yoğun çalışmaların 2006-2008 yılları arasında kurulan 41 devlet üniversitesi ile neticeye ulaştığı söylenebilmektedir. Bu tarihten itibaren artık her ilde en az bir üniversite bulunmaktadır (Arap, 2010).

2010 sonrası dönemde vakıf üniversitelerinin artışının devam ettiği görülmektedir. Kurulan 35 vakıf üniversitesinin 21 tanesinin İstanbul’da, 7 tanesinin ise Ankara’da olmak üzere sırası ile Antalya’da 3, Trabzon’da 1, Konya’da 1, Gaziantep’te 1 ve İzmir’de 1 olarak kurulduğu görülmektedir. Bu dönemde meslek yüksekokulları ise İstanbul’da 3 tane Bursa’da 1 tane olmak üzere toplamda 4 tane kurulmuştur. Büyükşehirlerin dışında birçok Anadolu şehri devlet üniversitesinin yanı sıra özel üniversitelerin kurulduğu şehirler olmuşlardır.

2021 yılı itibariyle üniversite sayılarını değerlendirdiğimizde devlet ve vakıf üniversiteleri ile vakıf meslek yüksekokullarında ciddi artışlar yaşandığı görülmektedir. Üniversitelerin kurulmaya başladığı tarih itibari ile günümüze kadar geçen süre içerisindeki artış durumu grafikten de anlaşıldığı üzere, belirli yıllarda daha fazla olmuştur. (Şekil 10)

Şekil 10: Yıllara Göre Üniversite Sayılarının Artışı**Kaynak: YÖK, 2021**

Kuruldukları dönemlere göre değerlendirilen üniversitelerin Türkiye içerisindeki genel dağılımına bakıldığında, Marmara Bölgesi, en fazla üniversite sayısına sahip bölge özelliğini taşıırken, en az üniversite sayısına sahip bölgeler ise Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olarak belirlenmiştir. Marmara, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri dışındaki bölgelerde bulunan üniversite sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Üniversitelerin dışında bölgelerarası karşılaştırılan bir konu olan akademik personel sayısı Türkiye genelinde değerlendirildiğinde, %50'sinin öğretim üyelerinden, geriye kalan %28'inin araştırma görevlilerinden ve %21'inin de öğretim görevlilerinden oluştuğu görülmektedir. Toplam öğretim üyesi sayısının %34'ü profesör, %19,7'si doçent ve %46'sı ise doktor öğretim üyesi unvanını taşımaktadır. Marmara Bölgesi'nin, diğer bölgeler ile karşılaştırıldığında en fazla akademik personel ve öğrenciye sahip olan bölge olduğu görülmektedir. Marmara Bölgesi'ni sahip olduğu akademik personel ve öğrenci sayısı ile sırasıyla İç Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin takip ettiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Antalyalı, Ö. L. (2008). Tarihsel süreç içerisinde üniversite misyonlarının oluşumu. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6, 25-40.
- Arap, K. S. (2010). Türkiye yeni üniversitelerine kavuşurken: Türkiye'de yeni üniversiteler ve kuruluş gerekçeleri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(01), 1-29.
- Erdem, A. R. (2006). Dünyadaki yükseköğretimin değişimi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, 299-314.
- Kılıç, R. (1999). Türkiye'de Yükseköğretimin Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3.
- Namal, Y., & KaraKök, T. (2011). Atatürk ve Üniversite Reformu 1933. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1, 27-35.
- Özer, M. (2012). Türkiye'de uluslararası öğrenciler. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1, 10-13.

- Sargin, S. (2006). Şehirleşme, üniversiteler: Üniversitelerin şehirleşmeye etkileri: Isparta örneği (C. 2). Fakülte Kitabevi.
- Tekeli, I. (2010). Tarihsel Bağlami İçinde Türkiye’de Yükseköğretim ve YÖK’ün Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.